

A VILÁG KÖTŐANYAGA

(Emlékezés Tarján Tamásra)

Nem könnyű a VILÁG DOLGAIRÓL beszélni, hiszen meg kellene mondanunk, mi a világ (sőt a „világok”), valamint szót kellene ejteni arról is, hogy mi a „dolog” (a „dolgok”)... Szóval *úgy áll a dolog*, hogy nem könnyű, na. Arról pedig még nehezebb beszélni, hogy mi tölti ki a világok közét, a dolgok közötti teret, helyet, űrt... Engem pedig gyerekkorom óta mindennél jobban érdekelt a kérdés másik vetülete: mi köti össze (gyakran láthatatlanul) a világ dolgait. Mi a világ kötőanyaga? Mely dolgokként tartja egyben dolgainkat, és ad szerkezetet (létezhetőséget!) a világnak. Szép dolog, fontos dolog egy-egy irodalmi mű, nagy regény, kisregény, eposz, epigramma. *Úgy áll a dolog*, hogy mindenki számára evidencia: e művekből áll össze valami, ami az irodalom világa. Maga az irodalom.

*

Aki nem írt regényt vagy verset, az is tudja, mi egy regény, mi egy vers.

Na, de mi az irodalom? Valamiféle kötőanyag egybegyűjti, egyben tartja az irodalmat kitevő műveket – vagy éppenséggel ki-

lők ez a titokzatos kötőanyag egyes műveket az irodalomból. (Egyes irodalmakból? Egyesek irodalmából? Mások irodalmából? AZ IRODALOMBÓL?) A magyar irodalom egyik kötőanyaga az irodalomtörténet. Azt írják, összeállítják, terjesztik, tudatosítják VALAKIK. A kortárs irodalomnak is kellene kötőanyag, mely összefogná; a kortársak és – majd – az irodalomtörténet felé közvetítené egy-egy korszak műveit. Miután-miközben értelmezte, értékelte őket. A KRITIKA, egy élő irodalom folyamatos kritikája: szintén fontos

kötőanyag – volna. Lehetne. Ha pedig most körülnéznünk a világ dolgai között, nem mondok újat vele, azt érzékeljük, hogy léteznek művek, van irodalom, de alig van kötőanyag. Nincsen folyamatos, következetes kortárs irodalomkritika. Amit a művekről írnak, azok: kiadói hirdetések, baráti jószolgálati szövegek, sajátos irodalmi műértékre pályázó irodalomelméleti esszék, meg más efféle dolgok. Nincsen folyamatos, kitartó,

okos és a MŰVEKET szolgáló, értelmező-értékelő MUNKA. A hasonlat nem pontos dolog, de néha jó dolog.

Úgy áll a dolog, hogy ha egy nagy mű olyan(szerű), mint egy kötömb, mint egy faragott kő az épületben – akkor a folyamatos, kitartó, okos és a MŰVEKET szolgáló, értelmező-értékelő kritika: a köveket (épületként) összetartó KÖTŐANYAG. Például maltert mondanék, mert ebben a szóban nincs semmi fenségeskedő, műértékre pályázó, önbecsapó becsvágy.

Mert a *dolog úgy áll*, hogy malter nélkül nem állnak össze épületté a kövek. Kötőanyag nélkül *nem áll az építmény*. Folyamatos, mondjuk így: napi kritika nélkül nincs kötőanyaga a kortárs magyar irodalomnak, mely egyúttal építő eleme a magyar irodalomtörténetnek (amelyhez szintén szükséges a kötőanyag...). Ma nincsen kritika, nincsen malter. „Malterből nem lehet megélni” – hallani gyakran. Megeshet, hogy manapság nem jutnak szóhoz, döntési helyzetekbe olyanok, akik tudják, hogy mi egy épület, és mit jelent benne a malter?! Reménytelen helyzet, omlásveszély, valahogy *így áll a dolog* (hogy nem áll!).

*

Pontosan tudom, hogy baráti társaságok, érdekszövetségek mellett (helyett?) lehetne irodalmunk, erős és hajlékony, rugalmas, időtálló kötőanyaggal.

*

Bő negyedszázaddal ezelőtt, amikor összeomlott egy rendszer, mert elillant a kötőanyaga, szóval, amikor a rendszerváltozás után megszűntek az irodalom némely intézményei (kiadók, lapok, megszűnt a gyermek-kultúra teljes intézményhálózata, lévén, hogy „a gyerek nem piaci szereplő!”), szóval ebben a nagy (irodalomtörténeti?) megszűnésben néhányadmagammal megalapítottam a „szerzőelvűnek” deklarált PONT kiadót. (Plagizáltam Balzacot, a nyomdát vásárló robusztus regényíró, aki még tudta, mi

az EPIKA. Pár évtizede már ezt a szót sem használjuk, bár még – talán – értjük.) De nemcsak szerző-elvűnek képzeltem a kiadót, hanem malter-elvűnek is. A legkitartóbban olvasó, a mindent olvasó, művelt és érzékeny egyetemi oktatónak, Tarján Tamásnak felajánlottuk, hogy szünet nélkül, folyamatosan művelje a KRITIKÁT, és mi évente, két-évente garantáljuk egy-egy kritikakötete megjelentetését – éveken-évtizedeken át a kortárs irodalom alakulásaival párhuzamosan követheti az „alakulásokat”, kockázatot vállalva: alakíthat. Az irodalom malterszerű kötőanyagával: a kritikával.

Tarján Tamásnak volt érzéke, volt tudása, munkakedve és ereje, véleményét nem szabta baráti gyülekezetre, ő a malter-elv elkötelezettje volt: valami elvi erőnek tartania kell (össze? szét?) a kötömböket.

Mi pedig kiadóként pontosan tudtuk, hogy a majdnem napi rendszerességgel és tisztes-séggel művelt „napi kritika” szövegeiből két-három évtized alatt megjelentetett 15–25 könyvből összeállhat az élő irodalommal párhuzamos élő irodalomtörténet. Malterből kötömb. (Nem az állagát, hanem az értékét tekintve!) Kiadóként fontosnak tartottuk, hogy ne csak műveket hagyjunk magunk után az időben, hanem a művekre folyamatosan reagáló, a kötőanyagból és a kötőanyaggal összeálló – olyannyira hiányzó – bizonyosságot, de legalább: megőrzött, továbbvitt illúziót, hogy tartozunk valahová. Tarján Tamás két évtized alatt a PONT kiadónál megjelent köteteket már úgy lapozgattuk, hogy rövidesen összeállíthat ezek anyagából vonulatokra, műfajra, jelenségre, teljesítményre vonatkoztatott köteteket. Tudatosítva és bizonyoságként is felmutatva a kötőanyag-elvű kritika lehetőségét, művelhetőségét, a SZÉPIRODALOM ép-irodalmi közérzetéhez való visszatérés esélyét.

*

Tarján Tamás korán távozott az élők eléggé rendezetlen sorából, fájdalmas a hiány, de az emlékezés is esély. Az emlékezés is kötőanyag!